

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

دانشکده معماری و شهرسازی

پایان نامه تحصیلی جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
رشته طراحی شهری

عنوان

**مناسب سازی فضای شهری برای استفاده گروه های
ویژه (نمونه موردی: شهر تهران محدوده چهارراه ولیعصر)**

استاد راهنما

دکتر فریبا قرایی فتح آبادی

استاد مشاور

مهندس مروارید قاسمی اصفهانی

نگارش و تمقیق

سیاوش مهدی زاده

بهمن ۱۳۹۲

تعهد نامه

اینجانب اعلام می دارم که تمام فصل‌های این پایان نامه و اجزاء مربوط به آن برای اولین بار (توسط اینجانب) انجام شده است. برداشت از نوشته‌ها، کتب، پایان‌نامه‌ها، اسناد، مدارک و تصاویر پژوهشگران حقیقی یا حقوقی (فارسی و غیرفارسی) با ذکر مآخذ کامل و به شیوه تحقیق علمی صورت گرفته است.

بدیهی است در صورتی که خلاف موارد فوق اثبات شود مسوولیت آن مستقیماً به عهده اینجانب خواهد بود.

امضاء

تاریخ

چکیده:

حضور در فضاهای شهری و استفاده از امکانات موجود در فضا حق مسلم هر انسان می‌باشد، لذا شهر بایستی به گونه‌ای باشد که تمام شهروندان آن بتوانند به طور همسان از آن بهره گیرند. در این میان گروهی از افراد هر جامعه با محدودیت در حرکت مواجه می‌باشند، که مطابق سخن پیشین این افراد نیز حق استفاده و حضور در شهر را دارند. آنچه که مانع از حضور این افراد در فضاهای شهری و ایجاد و افزایش تعاملات اجتماعی میان این گروه با دیگر افراد جامعه می‌باشد، عدم وجود فضاهای مناسب جهت تردد و استفاده از آن توسط این گروه است. که این مشکل صرفاً ناشی از عدم طراحی صحیح و مناسب فضاهای شهری نبوده، بلکه عدم اجرای دقیق و کامل طرح‌های مصوب که ناشی از عدم نظارت عالیه بر اجرای این طرح‌ها است، نیز از دلایل اصلی این امر می‌باشد.

هدف از انجام این پژوهش بررسی و شناخت نیازهای گروه هدف در فضاهای شهری و عمومی، علل و عوامل نامناسب بودن فضاهای شهری و نیز شناسایی چالش‌های اجرایی طرح‌های مناسب‌سازی در شهر می‌باشد. از این رو در این پژوهش با بهره‌گیری از مطالعات کتابخانه‌ای، برداشت‌های میدانی، مصاحبه با گروه‌های هدف و نیز مصاحبت با مراجع ذیربط در راستای تحقق اهداف مطروحه گام برداشته و اصولی جهت شناسایی فضاهای نامناسب برای تردد معلولان در شهر و نحوه مناسب‌سازی فضاهای شهری و نیز راهکارهایی جهت افزایش کارایی سازمان اجرایی در انجام طرح‌های مناسب‌سازی ارائه گردید.

واژه‌های کلیدی: معلولین، فضای شهری، مناسب‌سازی، مشکلات اجرایی، اصول

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۴	۱- کلیات تحقیق
۴	۱-۱- طرح و بیان مسئله
۵	۱-۲- ضرورت و اهمیت مسئله
۵	۱-۳- اهداف تحقیق
۶	۱-۴- فرضیه‌های تحقیق
۶	۱-۵- پیشینه تحقیق
۸	۱-۶- روش تحقیق
۸	۱-۷- ابزار گردآوری اطلاعات
۹	۱-۸- فرآیند تحقیق
۱۱	۱-۹- محدودیت‌های تحقیق
۱۳	۲- مبانی نظری
۱۳	۲-۱- مقدمه
۱۵	۲-۲- تعاریف و مفاهیم کلی
۱۵	۲-۲-۱- فضای شهری
۱۶	۲-۲-۲- معلول
۱۷	۲-۲-۳- مفهوم معلولیت
۱۷	۲-۲-۳-۱- معلول جسمی - حرکتی
۱۸	۲-۲-۳-۲- معلول نابینا
۱۸	۲-۲-۳-۳- معلول ناشنوا
۱۸	۲-۲-۴- مناسب‌سازی
۱۹	۲-۲-۵- مناسب‌سازی محیط ویژه معلولین

- ۶-۲-۲- مفهوم دسترسی ۱۹
- ۷-۲-۲- مفهوم محیط بدون مانع ۱۹
- ۸-۲-۲- طراحی همه‌شمول ۱۹
- ۹-۲-۲- مفهوم استقلال فردی ۲۰
- ۱۰-۲-۲- مساوی‌سازی فرصت‌ها ۲۱
- ۱۱-۲-۲- توان‌بخشی مبتنی بر جامعه ۲۲
- ۱۲-۲-۲- سیستم ترافیک و حمل و نقل عمومی ۲۳
- ۳-۲- بررسی نمونه‌های اجرا شده از مناسب‌سازی فضاهای شهری برای معلولان در جهان و ایران ۲۵
- ۱-۳-۲- برلین (برنده سال ۲۰۱۳) ۲۵
- ۲-۳-۲- نانتس (فینالیست) ۲۷
- ۳-۳-۲- استکهلم (فینالیست) ۲۸
- ۴-۳-۲- گینیا (فینالیست) ۲۹
- ۵-۳-۲- پامپلونا (فینالیست) ۳۰
- ۶-۳-۲- سالزبورگ (برنده سال ۲۰۱۲) ۳۰
- ۷-۳-۲- سانتاندر (فینالیست) ۳۱
- ۸-۳-۲- اولوموت (فینالیست) ۳۱
- ۹-۳-۲- گرنوبل (فینالیست) ۳۲
- ۱۰-۳-۲- خیابان سپه قزوین ۳۲
- ۴-۲- نتیجه‌گیری ۳۴
- ۳- بررسی اسناد اجرایی در رابطه با معلولین و فضای شهری ۳۶
- ۱-۳- قوانین مصوب در مقیاس بین‌المللی و ملی ۳۶
- ۱-۱-۳- رویکرد سازمان ملل متحد درباره برابری فرصت‌ها ۳۶
- ۲-۱-۳- قوانین مصوب و رویکرد سازمان‌های اجرایی کشور در راستای حمایت از حقوق معلولان ۳۷
- ۲-۳- مرور اسناد معتبر در ایران در ارتباط با مناسب‌سازی فضای شهری جهت استفاده معلولین ۴۳

- ۳-۳- نتیجه‌گیری..... ۵۰
- ۴- آسیب‌شناسی فضاهای شهری..... ۵۳
- ۴-۱- شناخت نیازهای گروه هدف..... ۵۴
- ۴-۱-۱- معلولین جسمی - حرکتی..... ۵۴
- ۴-۱-۲- نابینایان و کم‌بینایان..... ۵۵
- ۴-۱-۳- ناشنوایان و کم‌شنوایان..... ۵۵
- ۴-۱-۴- مادران با کالسکه نوزاد..... ۵۵
- ۴-۱-۵- افراد با چرخ‌دستی برای خرید..... ۵۶
- ۴-۲- شناخت مشکلات موجود و بررسی و دسته‌بندی مشکلات جهت تردد معلولان در فضاهای شهری تهران..... ۵۷
- ۴-۳- تحلیل وضعیت موجود فضاهای شهری جهت تردد معلولان با استفاده از روش سوات... ۷۱
- ۴-۴- نتیجه‌گیری..... ۷۵
- ۵- نتیجه‌گیری و جمع‌بندی..... ۷۷
- ۵-۱- جمع‌بندی مطالعات انجام شده..... ۷۷
- ۵-۲- اصول تشخیص فضاهای نامناسب شهری و نحوه مناسب‌سازی فضاهای شهری جهت تردد معلولان..... ۷۹
- ۵-۳- پیشنهادات سازمان اجرایی..... ۸۵
- ۶- طراحی نمونه موردی..... ۸۷
- ۶-۱- شناخت وضع موجود..... ۸۷
- ۶-۱-۱- معرفی خیابان ولیعصر..... ۸۷
- ۶-۱-۲- سیر تحول و تکامل خیابان ولیعصر..... ۸۸
- ۶-۱-۳- مشخصه‌های مناطقی که محور ولیعصر از آنها می‌گذرد..... ۸۹
- ۶-۱-۴- مؤلفه‌های هویت در خیابان ولیعصر..... ۹۰
- ۶-۱-۴-۱- مؤلفه‌های انسانی هویت..... ۹۰
- ۶-۱-۴-۲- مؤلفه‌های طبیعی هویت..... ۹۰
- ۶-۱-۴-۳- مبلمان شهری خیابان ولیعصر..... ۹۰

۹۳ کاربری‌های شاخص محدوده مطالعه	۶-۱-۵
۹۴ قلمروهای فضایی و قرارگاه‌های رفتاری	۶-۱-۶
۹۵ شناسایی فضاهای نامناسب در محدوده مورد مطالعه	۶-۱-۷
۹۶ طراحی فضای مورد نظر	۶-۲
۹۶ حجم کلی از فضای طراحی شده	۶-۲-۱
۹۸ طرح پیشنهادی	۶-۲-۲
۱۰۳ منابع و مأخذ	
۱۰۸ پیوست	

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۴۱	جدول (۱-۳): اسناد و قوانین ملی و بین‌المللی درباره معلولان و فضاهای شهری
۴۴	جدول (۲-۳): بررسی ساختار و محتوای برخی از اسناد معتبر مرتبط با مناسب‌سازی و طراحی فضا برای معلولان
۵۹	جدول (۳-۴): آسیب شناسی سخت فضاها
۶۵	جدول (۴-۴): آسیب شناسی نرم فضاها
۶۸	جدول (۵-۴): آسیب شناسی سیستم حمل و نقل عمومی
۷۲	جدول (۶-۴): تحلیل وضعیت موجود سخت فضاها
۷۳	جدول (۶-۴): تحلیل وضعیت موجود سیستم حمل و نقل عمومی
۷۴	جدول (۷-۴): تحلیل وضعیت موجود نرم فضاها

فهرست اشکال:

صفحه	عنوان
۲۵	شکل (۱-۲): فضای شهری مناسب‌سازی شده در برلین
۲۶	شکل (۲-۲): فضای شهری مناسب‌سازی شده در برلین
۲۷	شکل (۳-۲): فضای شهری مناسب‌سازی شده در نانتس
۲۹	شکل (۲-۲ و ۵-۲): فضای شهری مناسب‌سازی شده در استکهلم
۲۹	شکل (۲-۲ و ۷-۲): اتوبوس‌های مناسب‌سازی شده در گینیا
۳۰	شکل (۸-۲): ایجاد رامپ در فضاهاى عمومی شهری در پامپلونا
۳۰	شکل (۹-۲): استفاده از چراغ راهنمایی قابل کنترل توسط معاونین در سالزبورگ
۳۱	شکل (۱۰-۲): استفاده از رامپ برقی در فضای شهری در سانتاندر
۳۱	شکل (۱۱-۲): استفاده از اتوبوس‌های مناسب‌سازی شده در اولوموت
۳۲	شکل (۱۲-۲): ایستگاه‌های مترو مناسب‌سازی شده در گرنوبل
۳۳	شکل (۱۳-۲): ساماندهی خیابان سپه شهر قزوین
۳۳	شکل (۱۴-۲): ساماندهی خیابان سپه شهر قزوین
۵۹	شکل (۱۵-۴): عرض کم معبر
۵۹	شکل (۱۶-۴): عرض کم معبر
۵۹	شکل (۱۷-۴): عرض کم معبر
۵۹	شکل (۱۸-۴): وجود موانع حرکتی همچون پله، شیب زیاد، کفپوش نامناسب و ... در معابر پیاده
۵۹	شکل (۱۹-۴): وجود موانع حرکتی همچون پله، شیب زیاد، کفپوش نامناسب و ... در معابر پیاده
۵۹	شکل (۱۹-۴): وجود موانع حرکتی همچون پله، شیب زیاد، کفپوش نامناسب و ... در معابر پیاده
۵۹	شکل (۲۰-۴): وجود موانع حرکتی همچون پله، شیب زیاد، کفپوش نامناسب و ... در معابر پیاده
۵۹	شکل (۲۱-۴): وجود موانع حرکتی همچون پله، شیب زیاد، کفپوش نامناسب و ... در معابر پیاده
۵۹	شکل (۲۲-۴): وجود موانع حرکتی همچون پله، شیب زیاد، کفپوش نامناسب و ... در معابر پیاده
۵۹	شکل (۲۳-۴): وجود موانع حرکتی همچون پله، شیب زیاد، کفپوش نامناسب و ... در معابر پیاده
۶۰	شکل (۲۴-۴): وجود موانع حرکتی همچون پله، شیب زیاد، کفپوش نامناسب و ... در معابر پیاده

- شکل (۴-۲۵): وجود موانع حرکتی همچون پله، شیب زیاد، کفپوش نامناسب و ... در معابر پیاده ۶۰
- شکل (۴-۲۶): وجود موانع حرکتی همچون پله، شیب زیاد، کفپوش نامناسب و ... در معابر پیاده ۶۰
- شکل (۴-۲۷): وجود موانع حرکتی همچون پله، شیب زیاد، کفپوش نامناسب و ... در معابر پیاده ۶۰
- شکل (۴-۲۸): جلوآمدگی بیش از حد موانع به فضای معابر ۶۰
- شکل (۴-۲۹): جلوآمدگی بیش از حد موانع به فضای معابر ۶۰
- شکل (۴-۳۰): جلوآمدگی بیش از حد موانع به فضای معابر ۶۰
- شکل (۴-۳۱): جلوآمدگی بیش از حد موانع به فضای معابر ۶۰
- شکل (۴-۳۲): جلوآمدگی بیش از حد موانع به فضای معابر ۶۰
- شکل (۴-۳۳): وجود بولاردهایی در معابر پیاده که امکان عبور صندلی چرخدار از آنها وجود ندارد.. ۶۱
- شکل (۴-۳۴): وجود بولاردهایی در معابر پیاده که امکان عبور صندلی چرخدار از آنها وجود ندارد.. ۶۱
- شکل (۴-۳۵): عدم پیوستگی معابر پیاده در تقاطع با سواره ۶۱
- شکل (۴-۳۶): عدم پیوستگی معابر پیاده در تقاطع با سواره ۶۱
- شکل (۴-۳۷): عدم پیوستگی معابر پیاده در تقاطع با سواره ۶۱
- شکل (۴-۳۸): عدم پیوستگی معابر پیاده در تقاطع با سواره ۶۱
- شکل (۴-۳۹): عدم وجود ارتباط مناسب میان پیاده‌رو و سواره‌رو ۶۲
- شکل (۴-۴۰): عدم وجود ارتباط مناسب میان پیاده‌رو و سواره‌رو ۶۲
- شکل (۴-۴۱): عدم وجود ارتباط مناسب میان پیاده‌رو و سواره‌رو ۶۲
- شکل (۴-۴۲): عدم وجود ارتباط مناسب میان پیاده‌رو و سواره‌رو ۶۲
- شکل (۴-۴۳): عدم وجود ارتباط مناسب میان پیاده‌رو و سواره‌رو ۶۲
- شکل (۴-۴۴): عدم وجود ارتباط مناسب میان پیاده‌رو و سواره‌رو ۶۲
- شکل (۴-۴۵): عدم وجود مسیر راهنمای نابینایان ۶۲
- شکل (۴-۴۶): عدم وجود مسیر راهنمای نابینایان ۶۲
- شکل (۴-۴۷): عدم وجود مسیر راهنمای نابینایان ۶۲
- شکل (۴-۴۸): عدم وجود مسیر راهنمای نابینایان ۶۲
- شکل (۴-۴۹): قطع ناگهانی مسیر راهنمای نابینایان ۶۳
- شکل (۴-۵۰): قطع ناگهانی مسیر راهنمای نابینایان ۶۳

- شکل (۴-۵۱): عدم پیوستگی مسیر راهنمای ناینیایان..... ۶۳
- شکل (۴-۵۲): عدم پیوستگی مسیر راهنمای ناینیایان..... ۶۳
- شکل (۴-۵۳): وجود آیلند با نرده فلزی غیرقابل عبور در خیابان‌های شهری..... ۶۳
- شکل (۴-۵۴): وجود آیلند با نرده فلزی غیرقابل عبور در خیابان‌های شهری..... ۶۳
- شکل (۴-۵۵): نبود رامپ در کنار پله در بسیاری از فضاهای شهری..... ۶۴
- شکل (۴-۵۶): نبود رامپ در کنار پله در بسیاری از فضاهای شهری..... ۶۴
- شکل (۴-۵۷): نبود رامپ در کنار پله در بسیاری از فضاهای شهری..... ۶۴
- شکل (۴-۵۸): شیب نامناسب رامپ در معابر پیاده..... ۶۴
- شکل (۴-۵۹): شیب نامناسب رامپ در معابر پیاده..... ۶۴
- شکل (۴-۶۰): شیب نامناسب رامپ در معابر پیاده..... ۶۴
- شکل (۴-۶۱): نبود مبلمان مناسب با تناسبات معلولین روی صندلی چرخدار..... ۶۵
- شکل (۴-۶۲): نبود مبلمان مناسب با تناسبات معلولین روی صندلی چرخدار..... ۶۵
- شکل (۴-۶۳): نبود مبلمان مناسب با تناسبات معلولین روی صندلی چرخدار..... ۶۵
- شکل (۴-۶۴): نبود مبلمان مناسب با تناسبات معلولین روی صندلی چرخدار..... ۶۵
- شکل (۴-۶۵): نبود تلفن همگانی متناسب با معلولین..... ۶۵
- شکل (۴-۶۶): نبود تلفن همگانی متناسب با معلولین..... ۶۵
- شکل (۴-۶۷): نبود تلفن همگانی متناسب با معلولین..... ۶۵
- شکل (۴-۶۸): عدم مکانیابی مناسب مبلمان شهری در معابر پیاده..... ۶۶
- شکل (۴-۶۹): عدم مکانیابی مناسب مبلمان شهری در معابر پیاده..... ۶۶
- شکل (۴-۷۰): عدم مکانیابی مناسب مبلمان شهری در معابر پیاده..... ۶۶
- شکل (۴-۷۱): عدم مکانیابی مناسب مبلمان شهری در معابر پیاده..... ۶۶
- شکل (۴-۷۲): کمبود نیمکت برای نشستن در فضاهای شهری با فواصل مناسب..... ۶۶
- شکل (۴-۷۳): کمبود نیمکت برای نشستن در فضاهای شهری با فواصل مناسب..... ۶۶
- شکل (۴-۷۴): کمبود نیمکت برای نشستن در فضاهای شهری با فواصل مناسب..... ۶۶
- شکل (۴-۷۵): عدم وجود وسایل ورزشی مختص معلولین در پارک‌ها..... ۶۷
- شکل (۴-۷۶): عدم وجود وسایل ورزشی مختص معلولین در پارک‌ها..... ۶۷

- شکل (۴-۷۷): نبود روشنایی مناسب معابر پیاده..... ۶۷
- شکل (۴-۷۸): نبود روشنایی مناسب معابر پیاده..... ۶۷
- شکل (۴-۷۹): نبود روشنایی مناسب معابر پیاده..... ۶۷
- شکل (۴-۸۰): نبود روشنایی مناسب معابر پیاده..... ۶۷
- شکل (۴-۸۱): عدم وجود حمل و نقل عمومی مناسب برای معلولین..... ۶۸
- شکل (۴-۸۲): عدم وجود حمل و نقل عمومی مناسب برای معلولین..... ۶۸
- شکل (۴-۸۳): عدم وجود حمل و نقل عمومی مناسب برای معلولین..... ۶۸
- شکل (۴-۸۴): نبود اتوبوس‌هایی با سطح شیب‌دار یا بالابر در محل سوارشدن برای تسهیل در استفاده معلولین..... ۶۸
- شکل (۴-۸۵): نبود اتوبوس‌هایی با سطح شیب‌دار یا بالابر در محل سوارشدن برای تسهیل در استفاده معلولین..... ۶۸
- شکل (۴-۸۶): نبود اتوبوس‌هایی با سطح شیب‌دار یا بالابر در محل سوارشدن برای تسهیل در استفاده معلولین..... ۶۸
- شکل (۴-۸۷): عدم وجود آسانسور در برخی از ایستگاه‌های مترو..... ۶۹
- شکل (۴-۸۸): عدم وجود آسانسور در برخی از ایستگاه‌های مترو..... ۶۹
- شکل (۴-۸۹): عدم وجود آسانسور در پل‌های هوایی عابر پیاده..... ۶۹
- شکل (۴-۹۰): عدم وجود آسانسور در پل‌های هوایی عابر پیاده..... ۶۹
- شکل (۴-۹۱): نبود تاکسی‌هایی با بالابر برای تردد معلولین..... ۶۹
- شکل (۴-۹۲): نبود تاکسی‌هایی با بالابر برای تردد معلولین..... ۶۹
- شکل (۴-۹۳): کمبود و در مواردی نبود اطلاعات بصری در داخل وسایل حمل و نقل عمومی (اطلاعات مربوط به معرفی ایستگاه‌ها)..... ۷۰
- شکل (۴-۹۴): کمبود و در مواردی نبود اطلاعات بصری در داخل وسایل حمل و نقل عمومی (اطلاعات مربوط به معرفی ایستگاه‌ها)..... ۷۰
- شکل (۵-۹۵): پیوستگی شبکه معابر پیاده..... ۷۹
- شکل (۵-۹۶): پیوستگی معابر پیاده در تقاطع با سواره..... ۷۹
- شکل (۵-۹۷): عرض مناسب معابر پیاده..... ۷۹

- شکل (۹۸-۵): وجود رامپ در کنار پله ۸۰
- شکل (۹۹-۵): عدم وجود مونتج کالبدی در معابر پیاده ۸۰
- شکل (۱۰۰-۵): استفاده از مصالح متفاوت در محل عبور عابرین در ۸۰
- شکل (۱۰۱-۵): استفاده از جدول - رامپ در تقاطع‌ها ۸۱
- شکل (۱۰۲-۵): علائم هشداردهنده در تقاطع‌ها ۸۱
- شکل (۱۰۳-۵): روشنایی مناسب در طول مسیر پیاده ۸۱
- شکل (۱۰۴-۵): وجود مسیر راهنمای نابینایان در معابر پیاده ۸۲
- شکل (۱۰۵-۵): پارکینگ معلولین ۸۲
- شکل (۱۰۶-۵): مبلمان مناسب‌سازی شده برای معلولان ۸۲
- شکل (۱۰۷-۵): تجهیزات عمومی مناسب‌سازی شده برای معلولان ۸۳
- شکل (۱۰۸-۵): نماد بین‌المللی معلولین ۸۳
- شکل (۱۰۹-۵): رامپ در ایستگاه اتوبوس و اتوبوس مناسب‌سازی شده برای معلولان ۸۳
- شکل (۱۱۰-۶): خیابان پهلوی سابق در زمان پهلوی دوم ۸۷
- شکل (۱۱۱-۶): خیابان پهلوی بعد از انقلاب ۸۸
- شکل (۱۱۲-۶): خیابان پهلوی بعد از انقلاب ۸۸
- شکل (۱۱۳-۶): موقعیت خیابان ولیعصر در مناطق شهرداری تهران ۸۹
- شکل (۱۱۴-۶): دید به کوه‌های البرز از خیابان ولیعصر ۹۰
- شکل (۱۱۵-۶): ردیف درختان در خیابان ولیعصر ۹۰
- شکل (۱۱۶-۶): خشکه چینی پیاده رو ۹۱
- شکل (۱۱۷-۶): محل عبور عابران ۹۲
- شکل (۱۱۸-۶): محل عبور نابینایان ۹۲
- شکل (۱۱۹-۶): سطل زباله در محور ولیعصر ۹۲
- شکل (۱۲۰-۶): نیمکت‌های خیابان ولیعصر ۹۳
- شکل (۱۲۱-۶): کاربری‌های شاخص محدوده مورد مطالعه ۹۳
- شکل (۱۲۲-۶): قلمروهای رفتاری کاربری‌های شاخص محدوده ۹۴
- شکل (۱۲۳-۶): شناسایی فضاهای نامناسب در محدوده طراحی ۹۵

- شکل (۶-۱۲۴): استرترژی کلی طراحی در محدوده مورد مطالعه بر اساس اطلاعات مرحله شناخت ... ۹۷
- شکل (۶-۱۲۵): پلان پیشنهادی چهارراه ولیعصر..... ۹۹
- شکل (۶-۱۲۶): مقطع عرضی از خیابان ولیعصر (محدوده چهارراه ولیعصر)..... ۱۰۰
- شکل (۶-۱۲۷): پرسپکتیو دید ناظر از فضای طراحی شده..... ۱۰۱
- شکل (۶-۱۲۸): پرسپکتیو دید بام از فضای طراحی شده..... ۱۰۲

مقدمه

امروزه بازخورد ارتقاء فن‌آوری و امکانات و دانسته‌های پزشکی، افزایش سطح معیارهای تندرستی، افزایش امید به زندگی در سالمندان و نیز عواملی نظیر حوادث ناشی از رخداد‌های طبیعی، تصادفات، جنگ و سایر حوادث دیگر، رشد روزافزون تعداد افراد دارای محدودیت حرکت و معلولیت در جهان بوده است. از سوی دیگر ارتقاء فن‌آوری تولید وسایل کمکی، مشکلات حرکتی افراد را تا حدی جبران نموده است، به گونه‌ای که بتوانند در کنار سایر افراد جامعه به زندگی فعال و مفید خود ادامه دهند و برای تحقق این امر لازم است که محیط شهری و ساختمان‌های عمومی و مسکونی، برای همه افراد با محدودیت‌های حرکتی متفاوت قابل دسترس باشد. تحقیقات و تجربیات نشانگر این مطلب است که میزان معلولیت یک فرد را محیط تعیین می‌نماید و این امر زمانی مشخص می‌شود که فرد از امکاناتی که جامعه در دسترس عموم افراد قرار داده است محروم شده و یا در برخورداری از آنها دچار مشکل گردد. در کشورهای مختلف دنیا از دهه هفتاد میلادی به بعد مناسب‌سازی اماکن عمومی و انطباق آن با نیازهای افراد دارای معلولیت، خصوصاً معلولین جسمی- حرکتی در دستور کار قرار گرفت و تجارب کسب شده در این مورد سبب گردیده است تا پرداختن به این مسئله به گونه‌ای بین‌المللی نیز مطرح و در دستور کار سازمان ملل متحد قرار گیرد. کشور ما ایران در زمینه مناسب‌سازی محیط شهری برای حرکت افراد معلول - چه به صورت نظری و چه اجرایی - دارای تجربه‌ای طولانی نیست و مطالعات و فعالیت‌های انجام گرفته، یا در ارتباط با بررسی جنبه‌هایی ویژه از موانع حرکتی، به ویژه در ارتباط با ورود به و یا حرکت در ساختمان‌های عمومی شهر و یا در ارتباط با تدوین ضوابط و مقرراتی که بیشتر بر مبنای مرور و اقتباس از تجربیات سایر کشورها قرار داشته، بوده است.

در این تحقیق در ابتدا به معرفی و بیان اهمیت مسئله پرداخته شده است، سپس در فصل دوم با بررسی مطالعات انجام شده و نیز تجربیات اجرایی که در ایران و سایر کشورها صورت گرفته است به بیان مفاهیم اصلی و نیز کمبودهایی که در این زمینه وجود دارد پرداخته‌ایم.

در ادامه، در فصل سوم با مرور اسناد و قوانین موجود در سطح ملی و بین‌المللی، روند امور اجرایی طرح‌های مناسب‌سازی و علل عدم وجود فضاهای شهری مناسب برای حضور افراد معلول که مربوط به بخش اجرایی می‌گردد بررسی گردید.

در فصل چهارم با شناخت نیازهای گروه‌های مورد نظر، مشکلات و موانع حضور این دسته از افراد به فضاهای شهری و برقراری تعامل با دیگر افراد جامعه مورد بررسی قرار گرفت.

در فصل پنجم، نتیجه مطالعات انجام شده در قالب اصول تشخیص فضاهای نامناسب و نحوه مناسب‌سازی فضاهای شهری و نیز پیشنهادهاتی برای ضمانت اجرایی (استفاده از متخصصان، مشارکت گروه هدف، نظارت مناسب و ...) طرح‌های مصوب ارائه می‌گردد. در انتها یکی از فضاهای شهری تهران به عنوان نمونه جهت مناسب‌سازی برای حضور معلولین مورد بررسی دقیق قرار گرفته و با استفاده از اصول مستخرج باز طراحی شده است.

فصل اول

کلیات تحقیق

۱- کلیات تحقیق

۱-۱- طرح و بیان مسئله

تحولات اجتماعی و فرهنگی جامعه در یکی دو دهه اخیر سبب شده که اشخاص معلول به میزان قابل توجهی در جامعه حضور یابند، اما عدم پیش بینی و به کار گیری شرایط لازم به ویژه در عرصه‌ی برنامه‌ریزی شهری و شهرسازی باعث شده است که بسیاری از فضاهای شهری فاقد امکانات لازم برای حضور این قشر در جامعه باشد. یکی از مهمترین مشکلات فضاهای عمومی ما، نامناسب بودن آنها در ارتباط با اشخاص دارای معلولیت میباشد که این مهم در هر دو مورد کالبدی و رفتاری قابل ملاحظه میباشد. آنچه در دانش طراحی شهری برای فضاهای شهری ارزش می‌باشد نقش اجتماعی و تعاملی است که این فضا در زندگی جمعی شهروندان ایفا می‌کند. (پاکزاد، ۱۳۸۸، ۱۰-۹) پس با طراحی مناسب فضاهای شهری و مناسب سازی آن، می‌توان امکان ارتباط جمعی را برای گروه‌های ضعیف تر جامعه نیز فراهم آورد. رفع موانع در شهر، می‌تواند از اقدامات مهمی باشد که مشارکت هر چه بیشتر معلولان در فعالیت‌های اجتماعی و حضور در فضاهای شهری را برای آنان تضمین کند. فضای شهری، فضای زندگی روزمره شهروندان است که هر روز به صورت آگاهانه یا ناآگاهانه در طول راه، ادراک می‌شود. از طریق مناسب‌سازی فضاهای شهری، کلیه افراد اجتماع دسترسی به محیط و عناصر شهری و فعالیت در عرصه‌های مختلف زندگی را که حق طبیعی و لازمه حیات انسان است، خواهند داشت. سازگار ساختن فضاهای شهری با نیازهای افراد معلول در واقع بازگرداندن آنان به اجتماع است. مناسب‌سازی فضاهای شهری و مشارکت تمام اقشار جامعه در تأمین منابع مادی و مالی، موجب گسترش خدمات اجتماعی و بهبود امکانات اقتصادی می‌شود و این امر به ویژه برای اشخاص معلول از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. برای مشارکت دادن معلولان در تمامی مسائل جامعه، یکسری عوامل دخیل می‌باشند که یکی از مهمترین آنان، اقدام به مناسب‌سازی فضاهای شهری می‌باشد که می‌توان تا حدود زیادی آنان را به این فضاها کشاند و آنان را از گوشه‌نشینی، منزوی شدن، افسردگی، احساس ناتوانی و ... رهایی بخشید. به دلیل تعداد قابل توجه معلولین جسمی - حرکتی، سالمندان، مادرانی که با کالسکه نوزاد خود را حمل می‌کنند، افرادی که از چرخ دستی برای خرید استفاده می‌کنند و.... مناسب‌سازی فضاهای خصوصی و عمومی موجود و معرفی استانداردهای طراحی این فضاها برای دسترسی راحت و مشارکت این قشر از شهروندان در جامعه بسیار پراهمیت بوده و غیر قابل چشم‌پوشی می‌باشد.

در این پژوهش به دنبال پاسخ مناسبی برای سؤالات زیر می‌باشیم:

۱- مشکلات و معضلات موجود در فضاهای شهری برای استفاده معلولین و افرادی که دارای

محدودیت حرکتی می‌باشند چیست؟

۲- معلولین و ناتوانان جسمی، ذهنی و حرکتی در فضاهای شهری به چه امکاناتی نیاز دارند؟

۳- موانع اجرایی موجود برای مناسب‌سازی فضاهای شهری جهت استفاده معلولین چیست؟

۱-۲- ضرورت و اهمیت مسئله

همانگونه که هر فرد نیاز دارد بخورد، بنوشد، بخوابد، دوست داشته باشد و دوستش بدارند، به حضور در اجتماع، استفاده از فضاهای شهری، تنوع بصری، ارتباط با دیگران و ... نیز نیاز دارد. هر شهروند در یک جامعه حق دارد با توجه به نیازهای خود از فضاهای شهری و عمومی استفاده نماید و بدین ترتیب با دیگران در تعامل باشد، حضور راحت و بدون محدودیت در فضاهای شهری نیز یکی از حقوق اولیه و اساسی هر شهروند به حساب می‌آید. آنچه که مسلم است معلولین و به طور کلی افرادی که دچار محدودیت در حرکت می‌باشند، نمی‌توانند بدون کمک دیگری و به آسانی در فضاهای شهری حاضر شوند و این نشان از معلولیت شهر در پذیرش این گروه از افراد جامعه می‌باشد؛ که البته این امر موجب بروز مشکلات روانی و عاطفی و کاهش اعتماد به نفس این گروه از افراد جامعه شده، در مواردی نیز به دلیل وجود موانع حرکتی موجب آسیب‌دیدگی جسمی این افراد می‌گردد. لذا در این پژوهش تلاش می‌شود با بررسی دقیق موانع و مشکلات موجود و نیز مطالعه نمونه‌های خارجی و پژوهش‌های داخلی به ارائه اصول طراحی شهری برای مناسب‌سازی فضاهای شهری موجود بپردازیم.

۱-۳- اهداف تحقیق

آنچه هدف اصلی از این پژوهش به شمار می‌رود ارائه راهکارهای اجرایی برای مناسب‌سازی فضاهای عمومی شهر جهت استفاده گروه‌های ویژه مردم که با محدودیت در تردد مواجه هستند، می‌باشد.

البته به طور تفصیلی اهداف اصلی و فرعی پژوهش به قرار زیر است:

- ✓ شناسایی مشکلات موجود در فضاهای تهران برای استفاده گروه‌های ویژه با ناتوانی جسمی و حرکتی
- ✓ شناسایی نیازهای گروه‌های مورد مطالعه